

Un sol mot, però curull d'atoniment acadèmic i de sentiment nacional. Per això el repeteixo: gràcies.

FEBRER I CARDONA, Antoni: *Preceptiva poètica*, ed. Joan R. Veny-Mesquida, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans – Institut Menorquí d'Estudis, 2008; «Biblioteca Filològica», núm. 61.

IVAN CLOT MASSONS
Universitat de Barcelona
iclot@xtec.cat

El volum editat per Joan R. Veny-Mesquida dona a conèixer un nou recull de textos inèdits d'un autor que ha esdevingut cabdal per entendre l'evolució de les lletres catalanes durant el segle XVIII. En aquest sentit, la biblioteca del prolix menorquí Antoni Febrer i Cardona —amb més de vuitanta manuscrits, la majoria dels quals inèdits encara, segons el cens que va elaborar Maria Paredes (1996)—, va prenent forma definitiva. El volum sobre la preceptiva poètica cal sumar-lo als volums ja publicats sobre aspectes gramaticals (2005*a*), adaptacions de peces dramàtiques (2004*a*) i musicals (2004*b*), la recopilació lírica (2005*b*) i textos pedagògics (2006). Recentment, s'ha editat un nou volum (2009) que aborda novament els coneixements musicals del nostre autor.

Així doncs, en el cas que ens correspon, reapareix la figura il·lustrada de Febrer i Cardona emmarcada en un parnàs menorquí de la fi del Segle de les Llums aliè als processos castellanitzadors que pateix el Principat durant aquest mateix període. Se'ns presenta un estudiós que atén i estudia el codi lingüístic que li és propi per bastir-lo d'un discurs científic i plenament filològic, amb l'ull cartesià característic de l'intel·lectual modern. En aquest sentit, en aquesta *Preceptiva poètica*, s'hi recullen dues obres de comentari crític, un gènere amb una tradició prou dilatada al llarg de la història de la literatura, i concretament en l'assaig literari de la Il·lustració: l'una és «Las Régles de la Cantidad» i l'altra, «Compèndi de la Poesía Menorquina». Si atenem al fet que els manuscrits originals de les obres daten de 1800, el de la primera, i de 1818, el de la segona, el període que ens ocupa abraça dues etapes distintes dins la producció de l'autor menorquí. «Las Régles de la Cantidad» respon a una primera fase de formació del seu pensament; mentre que el «Compèndi de la Poesía Menorquina» ja esdevé una obra de maduresa. En aquest sentit, en el marc de tres lletres, es pot comprovar un mètode de treball i de pensament propi del nostre autor a l'hora d'enfocar l'estudi filològic de la llengua menorquina.

No hem d'oblidar que, durant els primers anys del segle XVIII, al Principat apareixen les primeres mostres de reestructuració i redefinició de la llengua catalana sota el domini espanyol. Concretament, a la ciutat de Barcelona, entorn del grup d'intel·lectuals que formaven part de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de

Barcelona, s'encetà el projecte, en l'àmbit lingüístic català, d'elaboració d'un diccionari normatiu de la llengua catalana. Ja apareixen les primeres mostres d'aquest desig a les actes d'alguns membres de l'Acadèmia, que «assajà d'establir unes normes ortogràfiques i gramaticals per al català, com a eines bàsiques que permetessin escriure'l correctament» (CAMPABADAL 2006: 242). El nostre autor, doncs, se situa en l'òrbita del debat lingüístic que s'inicia al Principat, a partir de les polèmiques ortogràfiques publicades a les pàgines del *Diario de Barcelona*, a partir de 1792 (JORBA 1979). És notòria la correspondència tramesa entre el menorquí i el poeta mallorquí Josep Togores i Sanglada, comte d'Aiamans, al qual «havia comunicat observacions sobre les seves idees ortogràfiques» (MAS I VIVES 1994: 113). Si a aquesta comunicació, hi sumem l'amistat que unia Febrer i Cardona i el maonès Joan Ramis i Ramis, il·lustre dramaturg, autor de la trilogia femenina neoclàssica (*Lucrècia o Roma lliure*, *Arminda* i *Rosaura o el més constant amor*), es tanca la triada balear que mantingué vius els batecs del conreu literari en llengua catalana.

No ha d'ésser estrany, aleshores, que Febrer i Cardona prenguéssim com a referent per a l'elaboració de «Las Régulas de la Cantidad», la seva didàctica sobre la lectura, l'obra del portuguès Manuel Alvares. Aquest gramàtic i pedagog lusità esdevingué una figura destacada entre els llatinites més preclars de l'Europa siscentista. Fins al punt que la seva obra cabdal, *De institutione grammatica libri tres* (1572), «escrita [...] per encàrrec de les autoritats jesuïtes per tal que substituís l'aleshores vigent [...] a les seves escoles», fou adoptada «com a manual d'ensenyament del llatí» (p. 11) en els cercles acadèmics jesuïtics. No debades, Febrer i Cardona pren com a model aquest volum —encara amb vigència, segons el que es desprèn de l'estudi introductori de Veny-Mesquida, gràcies a les reimpressions que se'n van fer durant els tres segles següents—, per practicar la seva particular dissecció de la llengua menorquina.

El volum de l'autor lusità, a parer del nostre autor menorquí, s'ha de valorar pels seus resultats pedagògics, per als quals cal tenir en compte tres factors clau de l'aprenentatge humanístic: la natura —les qualitats i capacitats de l'individu per aprendre—, l'*ars* —la seqüència programàtica a l'hora d'exercir la docència sobre una matèria determinada— i l'*exercitatio* —l'estadi pràctic d'allò après gràcies a l'*ars*. Aquest és, doncs, un primer aspecte que s'ha de tenir en compte a l'hora d'emparentar eruditament ambdós autors, llunyans en el temps i també pel que fa a les influències rebudes del pensament imperant en les seves èpoques respectives. L'un, renaixentista i deutor de l'humanisme europeu i l'altre, testimoni vigent de l'humanisme il·lustrat del Segle de les Llums, malgrat la distància, presenten punts de contacte prou reveladors. El més clar: llur indivisible associació entre la pedagogia i la religió. Uns valors aquests que, per a Febrer i Cardona, són tan importants que no es poden perdre quan se'n fa una traducció o una interpretació, de manera que «no costaria gaire de constatar els valors exemplars dels originals que tradueix, valors que ell mateix procura remarcar en els pròlegs i les anotacions que hi aporta» (segons Joan Mas i Vives a FEBRER I CARDONA 2004: 8-9). Sens dubte, aquest segon aspecte és definitiu per a l'elecció del text de Manuel Alvares.

Al tractadista menorquí, però, no només el preocupen els aspectes més gramaticals de la llengua. També n'elabora un discurs pedagògic des del vessant més creatiu. D'aquest aspecte, se n'ocupa l'opuscle «Compèndi de poesia menorquina», amb el qual hom pot atendre de primera mà les pulsions poètiques de la Menorca vuitcentista. En aquest tractat poètic es troben representats els esquemes bàsics dels elements que han de bastir tota composició lírica, Febrer i Cardona hi desenvolupa un catàleg de normatives i llicències poètiques mitjançant el qual «há d'esser arranjad en cáda espècia de Poème» (p. 169). L'autor menorquí desgrana, pas a pas en cada article, diversos models de textos poètics que ajuden a comprendre i a exemplificar —de manera tant neoclàssica, d'altra banda— el bon ús de les regles de versificació i del metre.

I és propi d'un autor del Set-cents incloure textos d'autors que esdevenen *exemplum* del que s'il·lustra a la teoria. Així, tenint en compte que «aquests principis están establerts sobre las règlas de la Versificació francèsa que dona Mr. de Wailly â la fi de la vuitèna edició de la sèua Gramática» (p. 31), Febrer i Cardona no dubta a prendre el model del que, segons ell mateix, fou l'«auteur de la meilleure Grammaire Française que nous connoissons». En aquest sentit, en el marc de l'illa de Menorca sota el poder francès, l'obra del nostre autor se'ns presenta com una producció literària que se situa en la cruïlla de dues ambicions pròpies de l'«univers literari del set-cents francès». D'una banda, l'obsessió pel decòrum i, de l'altra, el cenyiment inviolable a unes teories concretes per damunt de tot. Amb tot, tant De Wailly com Febrer i Cardona —en el paper de deixeble— mantenen una base única que sorgeix d'un principi bàsic: la mimesi. Res no apareix davant dels nostres ulls sense que sigui una imitació, a la qual el codi lingüístic necessita fer justícia a partir d'unes exigències específiques que l'exalcin a «la perfection et l'élégance» a les quals feia referència De Wailly. I, com no podia ser d'una altra manera, la poesia esdevé el vehicle més idoni per assolir aquests objectius. Però, no només ha de servir a aquesta fi: l'objectiu darrer dels textos poètics ha d'ésser, en definitiva, la instrucció i el gaudi.

El «Compèndi de la poesia menorquina» cal situar-lo en l'òrbita de les tendències literàries de l'univers del segle XVIII francès, en general, i de De Wailly, novament, en particular. Això és, hom comprèn l'exercici poètic dins del triangle conceptual d'*imitatio-decòrum-raisemblance*. Sense oblidar, esclar, l'element definidor del gènere líric: el vers. L'objectiu del conreu poètic, per a Febrer i Cardona i l'elit de l'erudició il·lustrada, és, sens dubte, la instrucció en valors i el gaudi estètic.

És en aquests terrenys on la figura de Febrer i Cardona esdevé cabdal a l'hora de difondre les principals variants de la teoria sobre la poètica il·lustrada. En aquest sentit, la transcripció gairebé literal del tractat gramatical dewaillinià vehicula obertament el gust per «la perfection et l'élégance» (p. 32). Així doncs, a partir de les dues versions que es conserven d'aquest opuscle preceptiu (com ens assenyala Veny-Mesquida, el text que s'edita al volum és la còpia manuscrita de 1821 d'una versió anterior, amb data de 1818), s'estableix un diàleg verament

fèrtil entre les regles de De Wailly i les observacions —poques, certament— del menorquí. Ara bé: l'esperit crític que respiren els compendis febrerians permet la presència d'altres autoritats, com ara Nicolas Boileau —amb l'alusió a la seva *Art poétique*, de 1674— i l'espanyol Juan Díaz Rengifo —i la seva *Arte poética española*, de 1592—, les quals, a l'Europa del Set-cents, «devien ser sentides ja com a clàssiques quan [...] van arribar a mans de Febrer» (p. 39). Per tant, Febrer i Cardona continua la seva empresa com a traductor, que inicià el 1807 amb la versió de quatre tractats de Ciceró (PAREDES 1996: 166).

En conclusió, doncs: l'edició que brinda Joan-Ramon Veny-Mesquida segueix la línia d'excel·lència de les publicacions precedents d'Antoni Febrer i Cardona. Els criteris que hi trobem permeten una intervenció mínima de l'editor, amb l'objectiu de limitar les intervencions a les relacionades amb «la història externa de la seva disposició i que no n'afecten la composició particular que Febrer els va donar» (p. 41). Així doncs, només ens queda esperar els volums posteriors per poder gaudir de la biblioteca completa d'un dels intel·lectuals més brillants —i polièdrics— de la Il·lustració menorquina.

BIBLIOGRAFIA

- CAMPABADAL (2006): Maria Campabadal i Bertran, *La Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona en el segle XVIII. L'interès per la història, la llengua i la literatura catalanes*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FEBRER (2004a): Antoni Febrer i Cardona, *Versions teatrals*, Barcelona: Institut Menorquí d'Estudis, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la UIB – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FEBRER (2004b): Antoni Febrer i Cardona, *La creació del Món. Oratori de Joseph Haydn*, transcripció musical de Joan Vidal i Seguí, introducció a cura de Xavier Daufí, Barcelona: Institut Menorquí d'Estudis – Institut d'Estudis Catalans – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FEBRER (2005a): Antoni Febrer i Cardona, *Obres gramaticals*, vol. I, estudi introductor i edició a cura de Jordi Ginebra, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans – Universitat de les Illes Balears – Institut Menorquí d'Estudis.
- FEBRER (2005b): Antoni Febrer i Cardona, *Poesies I. Cobles i gloses*. Introducció i estudi a cura de Maria Paredes Baulida i Josefina Salord Ripoll, Barcelona: Institut Menorquí d'Estudis – Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la UIB – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FEBRER (2006): Antoni Febrer i Cardona, *Obres didàctiques I*, introducció i edició de Maria Paredes Baulida, Barcelona: Institut Menorquí d'Estudis – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FEBRER (2009): Antoni Febrer i Cardona, *Obres didàctiques II. Mètode de cant*. Introducció i edició de Xavier Daufí, Barcelona: Institut d'Estudis Menorquins – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- JORBA (1979): Manuel Jorba, «Sobre la llengua catalana al final de l'Antic Règim: el Diari de Barcelona (1792-1808)» dins *Els Marges*, núm. 17, p. 27-52.
- MAS (1994): Joan Mas i Vives, *Josep de Togores i Sanglada, comte d'Aiamans (17667-1831). Biografia d'un il·lustrat liberal*, Barcelona: Departament de Filologia Catalana i Lingüística General – Universitat de les Illes Balears – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PAREDES (1996): Maria Paredes i Baulida, *Antoni Febrer i Cardona, un humanista il·lustrat a Menorca (1761-1841)*, Barcelona: Curial – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

OLLER, Narcís: *La Papallona*, pròleg de Laureà Bonet, Valls: Cossetània, 2010; «Biblioteca Narcís Oller», núm. 5.

ANNA LLOVERA JUNCA
 Universitat de Lleida
 allovera3@gmail.com

Ha sortit a la llum pública un nou volum, el cinquè, de la «Biblioteca Narcís Oller» de Cossetània Edicions: el corresponent a *La Papallona*. La primera novel·la d'Oller s'ofereix ara, doncs, en el marc del projecte estel·lar de la Societat Narcís Oller d'editar de nou l'obra completa del narrador de Valls per tal de fer-la còmodament accessible al seu públic.

En aquesta ocasió és Laureà Bonet qui prologa *La Papallona*, i ho fa amb un estudi introductorí marcat per l'interès que la lectura de Walter Benjamin presenta per a l'explicació d'Oller. En *Sobre alguns temes en Baudelaire*, Benjamin, com és sabut, analitzava la interferència existent entre la metròpoli i l'individu que hi habita. Aquesta mateixa perspectiva aplica Laureà Bonet a la seva lectura de *La Papallona*.

El 1983, Bonet aplegava un recull d'articles (*Literatura, regionalismo y lucha de clases*) que compartien un rerefons peculiar: «los años ochenta y noventa de la Restauración canovista, [...] Cataluña, más aún, Barcelona y la entonces pujante burguesía que comenzaba ya a comprometerse en el *modern style* en un sentido no sólo “teórico”, literario, sino, ante todo, consumista» (BONET 1983: 9). Un d'aquests escrits ofereix un especial interès, concretament l'estudi de *La Papallona*, que data del 1977, on Bonet aplica la metodologia de treball benjaminiana: «Luces de la ciudad. Notas sobre la aparición de la metrópoli capitalista en la narrativa de Narcís Oller» és una anàlisi particular de «la nueva relación establecida en el ámbito de la narrativa ochocentista entre el personaje y una serie de circunstancias aparentemente “exteriores” (la ciudad, la multitud, la luz de gas)» (BONET 1983: 69). Són aquestes circumstàncies, entre les quals també comptem la imatge de la dama fugissera i el joc entre llums i ombres, les que centren l'interès de l'escrit de Bonet. Cal observar, doncs, que aquest text constitueix la base del pròleg que obre aquest volum de la col·lecció de Cossetània Edicions.